

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

OLIB7 Integrált Könyvtári és Információs Rendszer átadása a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen

Ünnepélyes külsőségek közepette adták át 1999. március 3-án a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) könyvtárában üzembe helyezett OLIB7 Integrált Könyvtári és Információs Rendszert. A szolgáltatás beindításának jelentőségét prominens személyek méltatták. Az ünnepségen jelen voltak többek között Szabó János, a Honvédelmi Minisztérium humán intézményrendszert felügyelő helyettes államtitkára, a magyar honvédség képviselőjében Urbán Lajos vezérőrnagy, a HVK vezérkari főnök első helyettese, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma részéről Rónai Iván főosztályvezető, a könyvtáros szakma szervezeteinek és a legnagyobb hazai könyvtáraknak a vezetői, valamint a rendszert forgalmazó IQSoft Rt. elnöke, Dömölki Bálint. A megnyitót Szabó Miklós, a ZMNE rektora tartotta.

Az előadók hangsúlyozták, hogy Magyarország aktív részvétele a békepartnerségi programban, valamint friss NATO-tagságunk még inkább előtérbe helyezi az Egyetemi Könyvtár számára a NATO-kompatibilitásnak is megfelelő korszerű informatikai háttér biztosítását, hiszen a könyvtár feladata lesz többek között, hogy a NATO-adatbázisokból származó információkat elérhetővé tegye saját rendszerében, és integrálni tudja a NATO-dokumentumokat saját adatbázisába, differenciált hozzáférési jogosultságok bevezetésével.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtára mint országos feladatkörű nyilvános, tudományos szakkönyvtár, a honvédségi felsőoktatási és szakkönyvtárak vezető könyvtára, a honvédelmi miniszter által kijelölt tudományos kutatóhely és információs bázis.

Az Oracle-alapú OLIB7 Integrált Könyvtári és Információs Rendszer megfelel a kompatibilitás követelményeinek. A rendszer megteremti a lehetőséget a katonai felsőoktatási könyvtárak és a szakkönyvtárak, a csapatkönyvtárak, majd fokozatosan a védelmi szektor (határőrség, polgári védelem, BM stb.) könyvtárainak kötelezően koordinált, osztott működésére, és megvalósulhat – a ZMNE Egyetemi Könyvtárának vezetésével – a könyvtárak telematikai együttműködése.

Az OLIB7 bevezetését a magyarországi forgalmazó, az IQSoft Rt. munkatársai végezték. A cég 1992 óta foglalkozik Oracle-alapú integrált rendszerek honosításával, implementálásával. Az OLIB7 Integrált Könyvtári és Információs Rendszer már eddig is számos hazai referenciával rendelkezik, sokirányú felhasználási területen. Ezek sorát bővíti a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Könyvtára.

Teveli Judit

A beszerzési megbízások mint az állománygyarapítási folyamat feladatainak kihelyezése

A cikk két részből áll. Az első részben egy könyvkereskedő (Bob Schatz, a Sales Academic Book Center alelnöke) szól a könyvkereskedelem új vonásairól, a másodikban pedig az Indiana Uni-

versity-Purdue University at Indianapolis (IUPUI) igazgatóhelyettese (James A. Baldwin) ismerteti a könyvkereskedőnek adott állandó beszerzési megbízások (approval plans) rendszerét.

1. rész

Nemcsak a könyvtári környezet változott meg az utóbbi időkben, hanem másképpen kell eladni a könyveket is a könyvtáraknak. A könyvkereskedő csak akkor folytathatja iparát, ha olyan termékeket és szolgáltatásokat kínál vevőjének, amelyeket az hajlandó megvásárolni. Ebben a kapcsolatban döntő szerepe van a személyi tényezőnek, a személyes kapcsolatnak, az együttműködésnek.

Korábban a kereskedő egyes címeket igyekezett eladni, s olyan marketingjelszavakkal operált, mint a „legnagyobb”, a „legjobb”, a „leginkább”. Ma azonban, ha állandó beszerzési megbízásokhoz akar jutni, azon múlik a dolog, hány kiadóval áll kapcsolatban, hány deskriptort használ teauruszában, s mekkora engedményt képes adni. A marketingjelszó pedig: „Beszélj, s ne figyelj oda!”

Legújabb ez sem elég. A könyvtáraknak kevesebb és bizonytalanabb a pénze. A folyóiratok áremelkedése lekötötte a költségvetési keretek nagyobb részét. Vége annak a boldog időnek, amikor a könyvtár mindent megvehetett, ami a gyűjtemény számára szükséges volt.

A könyvkereskedelemben ezért a kapcsolatokra épülő eladás került előtérbe. Most már nem annyira az eladó kínálja azt, amivel rendelkezik, hanem a vevő igényeinek a kielégítése vált vezető szemponttá. A jelszó pedig megváltozott: „Figyelj oda, azután beszélj!”

Az állandó beszerzési megbízásokat vállaló kereskedő több időt tölt vevőivel, és többször látogatja meg őket. S nemcsak a gyarapítási részleg munkatársait, hanem mindazokat, akiknek befolyásuk van a beszerzési döntésekre. Így jobban megismerheti vevői problémáit, s jobb szolgáltatásokat nyújthat nekik.

A legnagyobb változást e tekintetben az hozta, hogy a vevő közvetlenül betekinthezett a kereskedő adatbázisaiba a telnet, majd az Internet révén. Ez végleg megváltoztatta az eladó-vevő viszonyt.

Ahogy a könyvtárakban teret nyer a feladatok kihelyezése (outsourcing), úgy bontakozik ki az együttműködésen alapuló könyveladás korszaka. Az állandó beszerzési megbízások érintik a katalógizálást, a feldolgozást, az OPAC-ot, sőt a személyzeti politikát és az egész munkaszervezetet is.

A feladatok kihelyezésének koncepciója sokkal többet vár el a könyvkereskedőtől, mint pusztán a könyvek leszállítását és kedvező fizetési feltételeket. Hatékony helyeket kell működtetniük a hálón, jó linkekkel más helyekhez, számítógéppel olvasható bibliográfiai rekordokat kell nyújtaniuk, tartalmi információt kell adniuk adatbázisaikban. A megbízás alapján beszerzett könyveket feldolgozva kell leszállítaniuk, esetenként más szervezetekkel együttműködve.

A beszerzési megbízások rendszere azt kívánja a könyvkereskedőtől, hogy alaposabban értse meg a könyvtár problémáit, s szolgáltatásait állandóan fejlessze.

2. rész

A könyvtár küldetésének lényegéhez tartozik a gyűjtemény fejlesztése. Ennek sikere azon múlik, hogy a használók számára szükséges anyagot szerezzük-e be, milyen hatékonyan használjuk fel a könyvtár pénzét, s kívánt anyagot időben kapjuk-e meg.

Az IUPUI könyvtára 1997-ben úgy döntött, hogy beszerzési keretének jóval nagyobb részét szánja állandó beszerzési megbízásokra, s ehhez új könyvkereskedő partnert keres. Gyakorlatilag a gyarapítási feladat kihelyezéséről volt szó, ezért körültekintően jártak el a könyvkereskedő kiválasztásában. Az új rendszer bevezetésekor tíz alapelvet követtek.

Minden híresztelés ellenére a könyv nem kivéző állatfaj. Ha egy szöveget nem szakaszosan, hanem folyamatosan olvasunk, a hagyományos könyvforma alkalmasabb, mint az elektronikus. A könyvtáraknak tehát még sokáig kell a könyvek beszerzésével foglalkozniuk, s ennek leghatékonyabb formája az állandó beszerzési megbízások rendszere.

A „feladatok kihelyezése” nem a leghelyesebb kifejezés annak a leírására, hogy a könyvtár munkája elvégzése során másokra támaszkodik. Megfelelőbb lenne „partnerkedésről” beszélni, hiszen arról van szó, hogy kapcsolatba lépünk más szervezetekkel olyan feladatok elvégzésére, amelyeket ők jobban el tudnak látni, mint az egyes könyvtárak.

Soha nem helyezhetjük ki, nem ruházhatjuk át másra a felelősséget saját gyűjteményünk fejlesztéséért. Nagyon gondosan kell kidolgoznunk a beszerzési megbízások profilját annak érdekében, hogy a lehető legpontosabban tükrözzék a gyűjtemény és a használók igényeit. A profilokat a válogatásban érdekelt valamennyi egység és személy bevonásával célszerű megformálni. Az IUPUI könyvtára bevonta e munkába az oktató és kutató személyzetet, kielemezte a tanterveket és a kutatási programokat. A teljes beszerzési keret felét szánták a retrospektív állománykiegészítésre és az eseti igények kielégítésére, a másik felét pedig a folyamatos állományfejlesztésre egy könyvkereskedő partnernek adott állandó beszerzési megbízások alapján.

Az állandó beszerzési megbízásokat voltaképpen olyasminek lehet tekinteni, mint a folyóiratok előfizetését. Úgy kell kidolgozni a megbízást, hogy a kereskedő azt az anyagot küldje meg nekünk, amelyre igényt tartunk. Ezen túlmenően azonban gondosan és folyamatosan figyelemmel kell kísérni

a megkapott könyveket. A beérkezett könyveket azonnal feldolgozzák, s nem nézik át először őket a kiválasztást végzők és a tanszemélyzet. Végül is nem küldünk vissza egy folyóiratszámot azért, mert éppen nincs benne olyan cikk, amely bennünket érdekelne. Ha észrevételt tesz bárki az így beérkezett könyv gyűjteménybe nem illő tartalmára, inkább arra kéri az állománygyarapítókat, finomítsák a megbízási profilt, s nem küldik vissza a könyvet az eladónak. Ez ugyanis túl bonyolulttá tenné az egész folyamatot, még akkor is, ha egyelőre nem küld katalógusrekordot az eladó a könyvvel együtt.

Ha a könyvek több mint 5%-át vissza kell küldeni, az a könyvtár vezetőségének a hibája. Az IUPUI azt tervezi, hogy náluk ez az arány nem haladhatja meg az 1–2%-ot, s ez is leginkább duplikátumokból tevődik össze. Helyesebb inkább a profilt finomítani, s a beszerezni nem kívánt könyvet is állományba venni. (A szükségtelen könyvet egyébként olcsóbb kidobni, mint visszaküldeni az eladónak.) Valószínű, hogy a visszaküldések minimalizálásával olcsóbbá lehet tenni a megbízási rendszert mind a könyvtár, mind az eladó számára.

A könyvek általában még mindig lassan jelennek meg. Tartalmuk már kissé „állott” lehet, mire a könyvtárba kerülnek. Ezért a könyvkereskedőtől beérkezett könyvet azonnal fel kell dolgozni, és kihelyezni a polcra. Az IUPUI felmérése azt mutatja, hogy a megbízási rendszerben beérkezett könyvek sokkal gyorsabban forognak, s minthogy ezek iránt a legnagyobb az olvasói érdeklődés, a leghamarabb polcra kell kerülniük.

A gyűjteménybe tartozó könyvek egyenkénti kiválogatása pazarlás a könyvtáros idejével. A könyvtár legértékesebb erőforrása a könyvtáros ideje, mivel ez kerül a legtöbb pénzbe. A könyvtárosokra háruló egyre több feladat egyszerűen nem teszi lehetővé a hagyományos, könyvenkénti szelekciót. Kiutat jelent a szorult helyzetből, ha a könyvtár szakterületenként kidolgozza a beszerzési megbízási profilját. A könyvtárosok ideje sokkal jobban hasznosítható a visszamenőleges állománykiegészítésben és a határterületi anyag kiválasztásában.

Noha az IUPUI nem rendelkezik gyűjtőköri szabállyal (készülőben van), a beszerzési megbízási profiljai nagyon jó segítséget nyújtanak a gyűjteményfejlesztéshez. A fő gyűjtőkörbe tartozó szakterületek leírása és a rájuk szánt beszerzési összegek jól jellemzik a könyvtár fő gyűjtési irányait.

Folyamatosan kell ellenőrizni, figyelemmel kísérni és esetenként újrafogalmazni az eladókkal kötött szerződéseket. Mindkét fél könnyen hajlamos belefásulni a kialakult rutinba, s ez ellen csak állandó készenléttel lehet védekezni. Egyébként is a piacon egyre újabb szolgáltatások jelennek meg, újabb és újabb eladók. A megbízási profilokat célszerű évente revideálni az érdekeltekkel és az eladóval közösen.

A könyvtár és az eladó kapcsolatának döntő eleme a könnyű kommunikáció. Ez mindkét fél érdeke és felelőssége. Ebből a szempontból az Internet nagy áldás. Az IUPUI elsősorban éppen az egyszerű és jó kommunikációs lehetőségek miatt választotta jelenlegi könyvkereskedőjét. Közvetlen hozzáférést kapott az eladó adatbázisaihoz, rendelő egységéhez és a beszerzési megbízási adatbázisához. Nagyon hasznos, hogy a könyvtár már a könyv megjelenése előtt tájékoztatást kaphat az eladó adatbázisából arra vonatkozóan, vajon beleillik-e profiljába. S ezt nemcsak a gyarapító könyvtárosok tehetik meg, hanem mindenki, aki érdekelt a beszerzési döntésben. Ez lehetővé teszi, hogy még kiküldés előtt töröljék a nem kívánt címeket vagy duplikátumokat. A könyvtár és az eladó valódi partnerekké válhatnak a gyűjteményfejlesztésben, a könyvek pedig megjelenhetnek a polcon, mielőtt a használók rájárnának, hogy szükségük van rájuk.

/SCHATZ, B.–BALDWIN, J. A.: Approval plans and approval vendor selection in an outsourcing environment. = *Library Acquisitions: Practice & Theory*, 22. köt. 4. sz. 1998. p. 423–429./

(Papp István)

A német tudományos könyvtárak állománygyarapítási keretének alakulása 1997–1998-ban

Az erősödő beavatkozások az egyetemi könyvtárak gazdálkodásába (pl. zárolások) 1997-ben odavezettek, hogy megnövekedett a rendszeres költségvetésen kívüli keretek szerepe. Ezért a jelen elemzés elsősorban a lezárt 1997-es évre

koncentrált, 1998-ra vonatkozóan csak trendeket állapíthatott meg. (Az elemzéshez szükséges adatokat mind a 83 érdekelt könyvtár rendelkezésre bocsátotta.)